

Simboli i njihovo značenje u dječjim likovnim radovima

Miloloža, Mija

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:740969>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-02**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

**MIJA MILOLOŽA
ZAVŠNI RAD**

**SIMBOLI I NJIHOVO ZNAČENJE U
DJEČJIM LIKOVNIM RADOVIMA**

Zagreb, kolovoz 2018.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Mija Miloloža

**TEMA ZAVRŠNOG RADA: SIMBOLI I NJIHOVO ZNAČENJE
U DJEČJIM LIKOVNIM RADOVIMA**

MENTOR: dr.sc. Marijana Županić Benić

Zagreb, kolovoz 2018.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada.....	1
1.2. Struktura rada	1
2. SIMBOLI	3
3. DJEČJI LIKOVNI RAZVOJ	5
4. ZNAČENJE LIKOVNIH SIMBOLA	11
4.1. Linija	11
4.1. Krug	11
4.3. Čovjek	12
4.3.1. Djeca u dobi od 2 do 4 godine	13
4.3.2. Djeca u dobi od 4 do 5 godina	13
4.3.3. Djeca u dobi od 5 do 6 godina	14
4.4. Kuća	15
4.4.1. Djeca u dobi od 2 do 4 godine	16
4.4.2. Djeca u dobi od 4 do 5 godina	16
4.4.3. Djeca u dobi od 5 do 6 godina	17
4.5. Drvo	18
4.5.1. Djeca u dobi od 2 do 4 godina	18
4.5.2. Djeca u dobi od 4 do 5 godina	19
4.5.3. Djeca u dobi od 5 do 6 godina	20
4.6. Sunce	20
4.6.1. Djeca u dobi od 2 do 4 godine	21
4.6.2. Djeca u dobi od 4 do 5 godina	21
4.6.3. Djeca u dobi od 5 do 6 godina	22
5. DJEČJE LIKOVNO STVARALŠTVO	24
5.1. Komunikacija putem likovnih simbola	24
5.2. Motivacija	25
6. DJEČJI CRTEŽI	27
6.1. Pojavnost slikovnih simbola u dječjim likovnim radovima	27
7. ZAKLJUČAK	30

8. LITERATURA.....	31
9. POPIS SLIKA	33

SAŽETAK

Dječje stvaralaštvo u likovnoj umjetnosti od posebnog je značaja. Naime, djeca su ta koja svojom kreativnošću i maštom stvaraju posebna likovna djela. Upravo su djeca ta koja ne posjeduju velika znanja, nikakve predrasude, te stvaraju djela onakva kakvima ih oni zamišljaju. U stvaranju svojih djela često koriste simbole koji za njih predstavljaju određene stavke. Tako primjerice srce označava ljubav, dok kuća označava toplinu. Iako bi se ovdje moglo pomisliti kako se radi o siromašnome likovnome izrazu, o tome nije riječ. Naime, dijete je to koje koristi piktografsko ili slikovno pismo kako bi izrazilo svoje trenutačne interese, svoje emocionalne stavove i slično. Dječji radovi prepuni su simbola s obzirom da se još od ranog djetinjstva uči sklonost stvaranju simbola, odnosno nesvjesnog pretvaranja objekata ili oblika u simbole. Ono što je potrebno naglasiti je činjenica da je djecu potrebno pustiti da sami stvaraju likovna djela kakva žele, odnosno ne sputavati ih u njihovom likovnom izražaju. Cilj ovog rada je prikazati značaj simbola u dječjim likovnim djelima, njihovu važnost i značenje. Na temelju tog navoda potrebno je prikazati značaj dječjeg stvaralaštva, njihovu motivaciju te maštu koja naposljetku stvara likovna djela. Naglasak je na činjenici ne ograničavanja dječjih sposobnosti likovnog stvaralaštva te potpori odgojitelja da djeca pobude u sebi sve potencijale za što kreativnijim likovnim djelom. Djecu se niti u kojem slučaju ne smije ograničavati s obzirom da je likovno djelo za njih oblik izražavanja misli, osjećaja, a navedeno smatraju igrom.

Ključne riječi: likovno stvaralaštvo, simboli, značenje simbola, emocija, kreativnost

SUMMARY

Children's early age in art is of special significance. Namely, children are those who create special artwork with their creativity and imagination. Children are those who do not possess great knowledge, no prejudices, and create the deeds they imagine. In the creation of their works they often use symbols that represent certain items for them. For example, the heart signifies love as the house denotes heat. Though it may be thought to be a poor art expression, this is not a word. Namely, a child uses pictorial or pictorial letters to express their present interests, their emotional attitudes, and the like. Children's works are filled with symbols since they have learned from early childhood the tendency to create symbols, relocating unconscious objects or shapes into symbols. What needs to be emphasized is the fact that children need to let themselves create the artwork they want or not to spur them in their liquid expression. The aim of this paper is to show the importance of symbols in children's artwork, their importance and meaning. Based on this statement, it is necessary to show the importance of child creativity, their motivation, and the imagination that ultimately creates works of art. The emphasis is on the fact of not limiting the children's ability to create artistic creativity and the support of the educators to bring the children into the potentials of creative art. Children should not be limited in any case, since artwork is a form of expression of thought, feeling, and thought of as a play.

Keywords: visual art, symbols, symbol meaning, emotion, creativity

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet ovog rada su simboli i njihovo značenje u dječjim likovnim radovima. Djeca su ta koja vole stvarati. Prije nego li nauče pisati, djeca crtaju. Upravo crtanje predstavlja jednu od najzanimljivijih zanimacija djece predškolske dobi s obzirom da se crtanje poistovjećuje s igrom. Djeca crtaju različite likove, oblike, koriste različite boje, a ono što je tipično za dječje likovno stvaralaštvo je činjenica da djeca ne posjeduju nikakva znanja te je crtanje rezultat njihove mašte, njihovih misli i želja. Vidljivo je stoga kako je riječ o kreativnom procesu u kojemu dijete iskazuje sve svoje emocije i svoja razmišljanja. Prilikom kreativnog izražavanja vrlo često koristi slikovni oblik komunikacije koji uključuje simbole. Većinu djece predškolske dobi kada bi upitali što za njih predstavlja ljubav, te da nacrtaju ljubav, nacrtali bi upravo srce. Vidljivo je stoga kako još od najranijeg doba djeca poistovjećuju simbole s određenim objektima i stavkama te ih kao takve prenose likovnim stvaralaštvom. Cilj ovog rada je uočiti pojavnost simbola u dječjim likovnim radovima, odnosno koji su to vizualni i nevizualni simboli i motivi koje djeca koriste, zašto je toliko bitno za dječji razvoj upotreba simbola te na koji način sama djeca doživljavaju upotrebu simbola. U tom segmentu prikazat će se nekoliko dječjih likovnih djela. Ističe se važnost neograničavanja dječjeg stvaralaštva, odnosno suradnje odgojitelja i djeteta u stvaranju nove kreativne slike. Djeca se moraju poticati na kreativan razvoj, na korištenje simbola. Navedeno se ostvaruje zadavanjem različitih zadataka i učenjem simbola, točnije povezivanjem pojava i stvari sa simbolima.

1.2. Struktura rada

Rad se sastoji od nekoliko temeljnih dijelova. U uvodnom dijelu prikazani su predmet i cilj rada, struktura rada te metode istraživanja korištene u radu, a potom se prikazuje pojam likovnog stvaralaštva.

Ovdje se ističe važnost simbola općenito te važnost simbola u dječjim likovnim radovima. Zatim slijede poglavlja o dječjem likovnom razdoblju, o značenju simbola,

o dječjem likovnom stvaralaštvu, točnije komunikaciji putem likovnih simbola, i motivaciji. Naposljetku spominju se dječji crteži i pojavnost likovnih simbola u dječjim likovnim radovima.. U zaključku su prikazani svi relevantni zaključci doneseni izradom ovog rada.

2. SIMBOLI

Današnji svijet je svijet simbola. Svaki dan svaki pojedinac može se susresti s brojnim znakovima, a da toga čovjek nije ni svjestan. Samim time čovjek je razvio opsežan rječnik znakova i simbola koje ljudi uče od malena. Simbol predstavlja vizualni prikaz ili znak, odnosno ono što predstavlja ideju, dublji pokazatelj univerzalne istine. Primjerice, vatra može simbolizirati sunce ili pak mušku snagu, proljetni cvijet ponovno rođenje, bijeli golub mir ili srce ljubav. Samim time jasno je kako se simboli prikazuju i u dječjim radovima. (Balić-Šimrak, Markulin i Perus, 2011).

Simboli se nalaze u središtu našeg društvenog i kulturnog identiteta. Mogu biti nadahnuti prirodom, a neke su izmislili ljudi. Mogu biti živi ili neživi, a javljaju se u različitim oblicima kao što su slike, kipovi, priče itd. Glavna i vrlo važna uloga simbola je ta da povezuje ljude stvarajući zajednički sustav znakova koji odražava položaj, kulturne djelatnosti, nacionalnost i još mnogo toga. Arhitekti su stvarali građevine koje pružaju jedinstveno vizualno svjedočanstvo. U usporedbi s njima jednostavne zgrade također imaju uporabnu ulogu. Dom predstavlja maternicu koja nam pruža utočište i sigurnost, a njegovi zidovi drže vanjski svijet na sigurnoj udaljenosti. Stube se povezuju s uzdizanjem do duhovnog prosvjetljenja, a prozori predstavljaju oči duše kroz koje ulazi svjetlo istine. Potreba za pripadanjem važna je svim društvima te pojačava osjećaj kulturnog identiteta. Pripadamo li nekamo rođenjem ili smo samo priklonjeni nekoj skupini, naše će članstvo uvijek biti označeno odjećom, obredima, kulturnim ikonama koje nas povezuju (Skupina autora, 2010).

„Simbol je, s druge strane, vizualni prikaz ili znak koji predstavlja ideju, dublji pokazatelj univerzalne istine. Vatra, primjerice, simbolizira sunce i mušku životnu snagu koja je svuda oko nas, a proljetni cvijet predstavlja ponovno rođenje i novi život. Kada ga promatramo kroz simbole, život postaje bogat i pun značenja.“ (Skupina autora, 2010:6)

Prema C. S. Piercu, filozofu iz 19. stoljeća, znakovi su podražaji koji prenose značenje. Dijele se na ikone, indikatore i simbole. Simboli se odnose na proizvoljne znakove koji dobivaju značenje asocijacijama s drugim simbolima ili povezanošću s nekim vanjskim karakteristikama. Riječi su najvažnija vrsta simbola. Ostali simboli su, na primjer, matematički simboli, zastave i grbovi, oznake kompanija, križ u kršćanstvu i

slično. Dakle, simboli na apstraktan način ukazuju na ono što predstavljaju (Novinc, 2014).

Simboli se pojavljuju u različitim dijelovima svijeta, a to nam daje povoda raspravi o njihovu podrijetlu. Jesu li se pojavili spontano, kao prirodan dio ljudskih nesvjesnih nagona ili su nastali kao prijenos ideja iz jedne zemlje u drugu. Trgovački putovi ispresijecali su zemaljsku kuglu, a ideje, stilovi u umjetnosti i sami umjetnici putovali su s trgovcima. Razmjenom robe, razmjenjivali su se i simboli, koji su dobivali značenje daleko od svog mjesta nastajanja. Primjerice, zmaj koji je podrijetlom iz Kine, predstavlja slavu cara i sunce, a u europskoj kršćanskoj umjetnosti ima negativnu simboliku, predstavljajući nisku stranu ljudskog bića. U slavenskoj mitologiji predstavlja boga zemlje i podzemnog svijeta Velesa koji oslobađa plodotvorne vode pa je istovremeno koristan i opasan (Skupina autora, 2010).

Likovni izraz najmlađe djece se osniva upravo na simbolima koji svojim oblikom te odnosima izražavaju određenu unutrašnju ili vanjsku stvarnost djeteta. Likovni se simboli kod djece javljaju spontano kao i prirodno, a osim što izražavaju neposredne trenutne sadržaje, ono uvijek govore o univerzalnim sadržajima života (Belamarić, 1987).

3. DJEČJI LIKOVNI RAZVOJ

Djeca u razdoblju od rođenja do godine i šest mjeseci starosti nemaju sposobnosti ni potrebe za likovnim izražavanjem jer im predstave nisu izrazito jasne, a motorika ruke nije im dovoljno razvijena. Razvoj dječjeg likovnog stvaralaštva započinje povlačenjem prvih šara (Herceg, Rončević i Karlavaris, 2010). Likovno izražavanje djece u početku je uvjetovano nagonom za aktivnošću kojom upoznaje svijet i samoga sebe, a zatim potrebama razvoja motorike. Vremenom kod djece treba razvijati i potrebu za likovnom umjetnošću i stvaralaštvom (Herceg i sur., 2010).

Sposobnost likovnog izražavanja djeca ne uče od društvene okoline, nego se ona razvija iz spontane interakcije unutrašnjeg svijeta djece i njihove vanjske okoline. Ta sposobnost je urođena svoj djeci. Javlja se samo kao rezultat individualnog likovnog rada, viđenja, poimanja i ideje te stvaranje i pronalaženje vlastitih oblika kojima će moći izraziti ta viđenja, poimanja i ideje. Onoliko koliko će djetetu biti dato ili uskraćeno pravo njegove individualnosti toliko će se razvijati ili oslabiti likovne stvaralačke sposobnosti (Belamarić, 1987).

Prvi likovni znakovi kojima djeca započinju svoju likovnu igru svakako su linije. Stvaranje linija za djecu istodobno znači i izraz i čin. Djeca linijama izražavaju događanja, odnosno njihovo poimanje. Usko su povezana i neodvojiva od kretanja te funkcije oblika. Nadalje, uz opće značenje življenja, kružeće linije su slijedeća stavka koju djeca počinju koristiti. Na taj način prikazuju i određuju prostor, odnosno izražavaju kretanje prostorom. Istodobno mogu sadržavati i nešto živo te izražavati kako je nešto pokrenuto živom snagom. Veća linija bi značila putanju dok manje kružeća linija samo kretanje. Tu je i šaranje. Naime, prepoznatljivost predmeta postavlja se kao mjerilo vrijednosti te uspješnosti radova, a dojam slobodnog kretanja smatra se manjkavošću. Kako se u kretanjima, vrstama te strukturama doslovno ne vide i ne prepoznaju konkretni oblici i sadržaji navedena se dječja aktivnost naziva šaranjem. Dijete može stvarati i mrlje. Kada dijete izrazito poveća frekvenciju vibrirajućih linija nastaju veća ili pak manja zgusnuta te tamna područja, odnosno mrlje. Dijete je to koje je uočilo kako postoji razlika između slobodnog i praznog prostora koji se može kretati te oblika koji se u njegovom iskustvu javljaju kao nešto što zaustavlja, odnosno opipom osjeća tvrdo i čvrsto. Svojim prvim uvidima u pojave svijeta dijete se kreće upravo istim putem kao i logikom, odnosno kao znanost. Ono

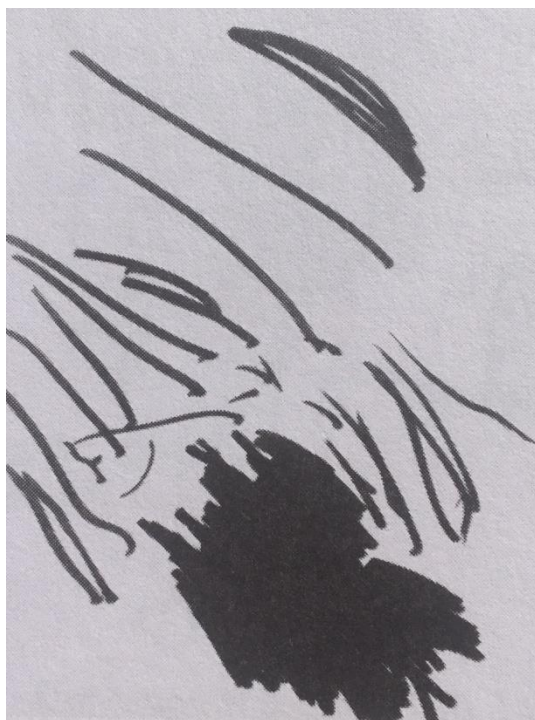
percipira svijet onakvim kakvim on jest i to u svojim primarnim te osnovnim pojavama. Dijete može crtati ravne, vodoravne, okomite te kose linije, a krug je prvi oblik kojeg djeca pronalaze i ostvaruju. Simbol je za svaki pojedinačni oblik, neovisno da li je riječ o ljudima, stvarima ili životinjama. (Belamarić, 1987).

Prema Hercegu i suradnicima (2010) tri su glavne faze dječjeg likovnog izražavanja, a to su:

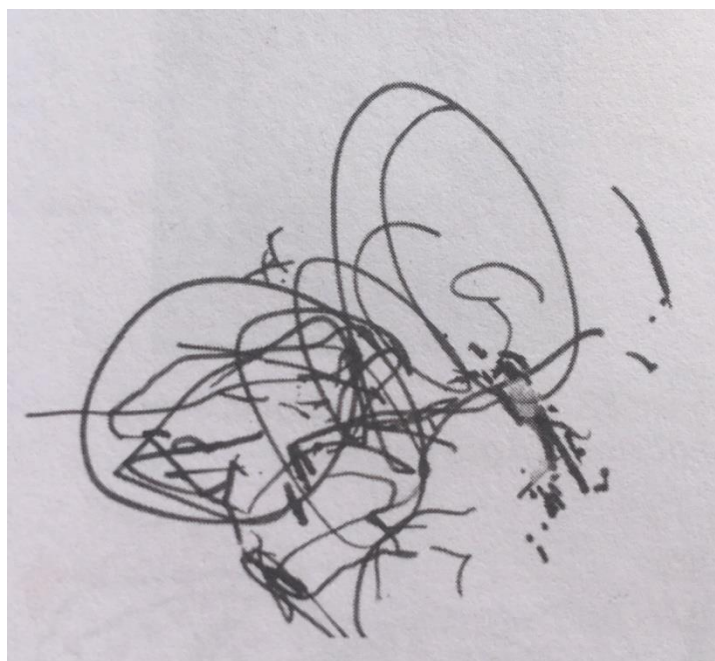
1. Faza šaranja
2. Faza sheme
3. Faza razvijene sheme

Faza šaranja (1,5 god. - 3,5 god.)

Crtanje je postignuće psihičke potrebe djeteta da nešto izrazi i njegove motoričke spretnosti koja će mu to omogućiti. Razvoj motorike utječe na karaktere i promjene u vrsti šaranja, koje je u početku pravolinijsko, a kasnije kružno (Herceg i sur., 2010). Prvi likovni znakovi kojima djeca počinju likovnu aktivnost su različite linije. To se obično događa oko druge godine, ali se može dogoditi i ranije ili kasnije, što ovisi o psihomotornom razvoju pojedinog djeteta te pozitivnom ili negativnom djelovanju okoline na razvoj njegovih likovnih sposobnosti (Belamarić, 1986). Kada se razvijaju i sitniji mišići šake, a kasnije i mišići prstiju, dijete je u stanju crtati preciznije linije, prije svega kružne linije, najprije veće pa sitnije (Karlavaris, 1988). Pojava krugova označava početne napore da se karakterizira neki prikaz: čovjek, kuća, auto i sl. (Herceg i sur., 2010). Crtanje olakšava cjelokupni razvoj djeteta jer ga aktivira. Već na ovom stupnju javljaju se razlike među djecom u načinu crtanja, izboru oblika, smislu za oblikovnu strukturu, kao i o stupnju kreativnosti. U ovom razdoblju djeci treba dati mekan i intenzivan grafički materijal: meku olovku, kredu, pastele i slično (Karlavaris, 1988).

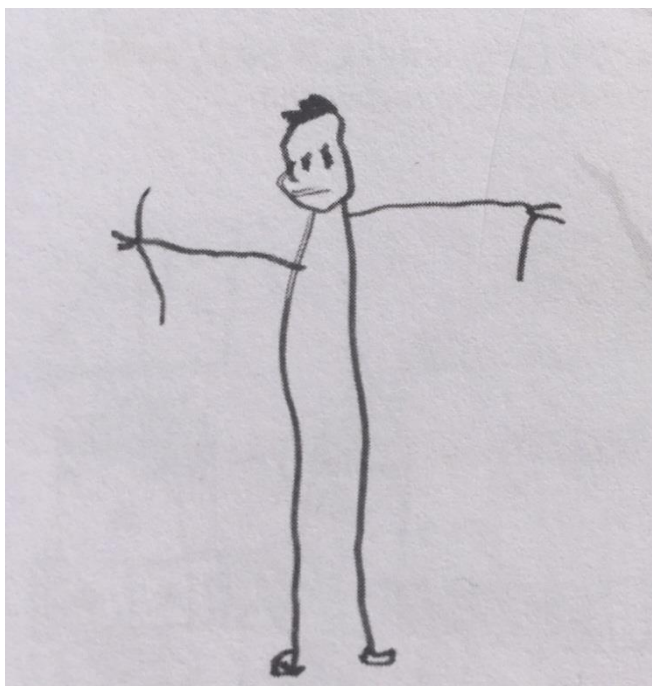
Slika 1. Dječji uradak (2 god. i 5 mj.), pravolinijsko šaranje

Slika 2. Dječji uradak (3 god), kružno šaranje

Faza sheme (3,5 god. – 5 god.)

Ovo je period najintenzivnijeg razvoja djeteta i njegovog likovnog izražavanja. Težnja za upoznavanjem okoline, za upoznavanjem vlastite ličnosti, potreba za komunikacijom, neposrednost izražavanja, misaona konkretnost, otkrivanje novih pojava i stjecanje novih znanja, sve to utječe da se dječji likovni izraz dalje razvija. On je ponekad povoljnije sredstvo izražavanja od samoga govora (Karlavaris, 1988). Početak ove faze označava prepoznatljiv crtež čovjeka. U prikazu ljudske figure prepoznamo motiv, ali na prikazu nedostaju brojni detalji. Osim čovjeka motivi su životinje, cvijeće, kuća, drvo, prijevozna sredstva i dr. U ovoj se fazi figure i objekti prikazuju s najjednostavnijim elementima (glavonošci). Tijelo se prikazuje najčešće kao krug, elipsa, pravokutnik, trokut, a noge i ruke dugo nemaju svoju debljinu. Ruke se mogu prikazati s većim brojem najčešće dugačkih prstiju jer je djetetu bitno što osoba obavlja ili zbog nepoznavanja brojenja. Može se uočiti princip glavnog pravca kojim se ljudska figura prikazuje u vertikali, a životinja u horizontali (Herceg i sur., 2010). Nađene sheme zadovoljavaju dijete jer za njega imaju određeno značenje. Svaka se shema dalje usavršava i poboljšava, u obogaćivanju pojedinostima i približavanju „realnom“ izgledu (Karlavaris, 1988).

Slika 3. Dječji uradak (3 god. i 7 mj.), glavonožac

Faza razvijene sheme (5 god. - 8 god.)

Prikaz živih bića i objekata je potpuniji, ali bez prepoznatljivih uočavanja tih detalja promatranjem u prirodi. U ovoj se fazi prvobitna shema prikazivanja čovjeka i objekata upotpunjuje mnogim detaljima na glavi: uši, kosa, obrve, vrat, a na tijelu: debljina nogu i ruku, odjeća, obuća, nakit i dr. U tom prikazu se ističu neki simboli koji pokazuju simpatije djeteta prema prikazanoj osobi. Smatra se da je prikaz profila crtanje pokreta glave. Prvi pokreti ruku prikazuju se iz ramena kao i nogu iz zdjeličnog zgloba. Daljnji razvoj prikaza pokreta vidi se u savijanju udova u laktu i koljenu pa sve do pokreta samog tijela. Prikaz prostora odvija se od vodoravne crte na dnu papira koja označava zemlju i trake neba na vrhu crteža. Daljnji razvoj ide preko umnožavanja vodoravne crte na još dvije ili tri paralelne crte koje označavaju objekte u drugom planu. Zatim se pojavljuje podizanje razine zemlje kada se u prikazu objekata javlja pojava prevaljivanja (Herceg i sur., 2010).

Slika 4. Dječji uradak (6 god. i 5 mj.), razvijena shema

Slika 5. Dječji uradak (4 god.), početak prikaza prostora - razbacano

4. ZNAČENJE LIKOVNIH SIMBOLA

4.1. Linija

U crtežima najmlađe djece (od dvije do četiri godine) javljaju se različite linije. Omogućuju djeci jednostavno i jasno izražavanje sadržaja. Različitim linijama dijete gradi svoju predodžbu. Kružee linije označuju prostor i događaje u njemu. U likovnim radovima djece predškolske dobi, nalazimo linije različite debljine i tamnoće. Te linije predstavljaju izraz njihova osjećaja za neko svojstvo svijeta. To može biti lakoća, mekoća, nježnost i sl. Djeca se poistovjećuju s takvim osjećajima pa spontano unose linije koje postaju tanke i svijetle, odnosno lake i nježne, a to zahtijeva visok stupanj kontrole ruke. To znači da različite linije koje nalazimo u dječjim crtežima djeca ne crtaju automatski, nego ih u tome potiče i vodi njihova svijest (Belamarić, 1987). Crtanje niza kraćih linija ili točaka znači da je dijete primijetilo neku pravilnost, ponavljanje odnosa ili neki ritam. Tako dijete usvaja pojam reda i iskazuje ga na taj način. Ravne linije na dječjem crtežu mogu biti pokazatelj razvoja koncentracije i kontrole ruke. Takve linije koje se kreću u jednom smjeru predstavljaju otkrivanje prve dimenzije - smjera prostora. Vodoravne linije označavaju širenje u prostoru, vodoravnost zemlje i orijentaciju u prostoru, a okomite izražavaju neko kretanje u vis ili u dubinu, što je pokazatelj da je dijete otkrilo sljedeći element orijentacije u prostoru. Nakon što shvati da živa bića, ljudi i više životinja imaju okomitu os, ta okomita linija počinje predstavljati nešto živo i aktivno. Kose linije u početku predstavljaju kretanje kao prijelaz iz okomitog u vodoravni položaj, a kasnije se javljaju kao simbol nestabilnosti i nesigurnosti. Dijete će rijetko kad nacrtati potpuno okomitu crtu, ona će uvijek biti malo nagnuta i time dijete iskazuje da je riječ o nečemu živom i pokretnom (Belamarić, 1986).

4.2. Krug

Krug predstavlja prvi oblik u dječjim crtežima do kojega dolazi izražavanjem linijama prirodno i postupno. Krug ima univerzalnu vrijednost i može značiti različite oblike, od igračaka i predmeta do životinja, ljudi i prostora . Isto tako, krug u dječjem crtežu

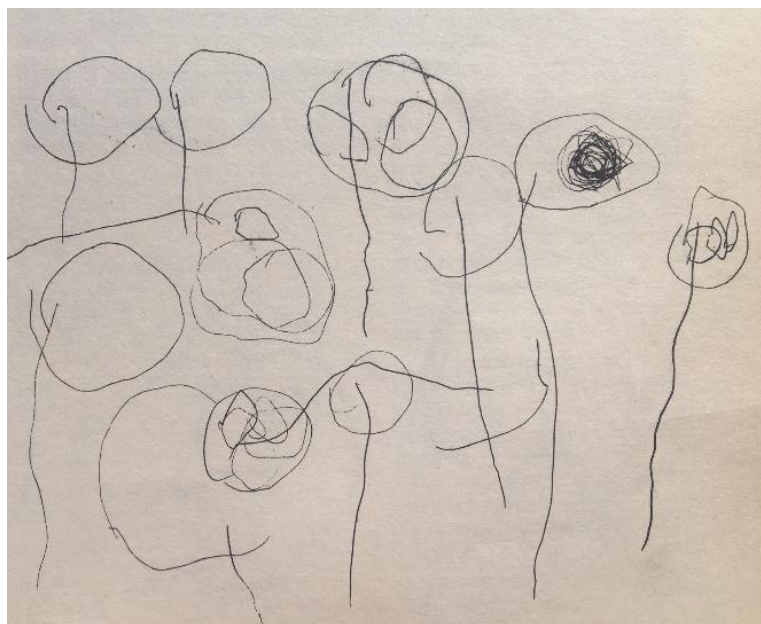
može značiti neku radnju, odnosno svojstvo kretanja, kao i prostorne odnose i određenu situaciju. Jednom riječju, krug i njegove slobodne varijacije definitivno su pokazatelji prijelaza djeteta ka novoj, višoj fazi svog likovnog, a i spoznajnog razvoja. Krug je početak prikazivanja kasnijih, sve složenijih simbola (Belamarić, 1987). Crtajući krug dijete iz neodređenog i beskrajnog prostora izdvaja dio prostora odnosno plohe na određenom mjestu i određene veličine. To je pokazatelj da je dijete otkrilo oblike kao izdvojene i pojedinačne pojave. Tada dijete počne prikazivati svijet kao više pojedinačnih oblika, isto kao što i sebe doživljava kao pojedinačan i izdvojen oblik. To upućuje na veliku promjenu u razvoju, jer je do tada dijete sebe doživljavalo kao da se gleda izvana, govorilo je za sebe u trećem licu, a pojavom krugova u dječjem crtežu upućuje na to da je ta faza njegovog razvoja pri kraju i da postaje svjesno sebe kao individualnog bića. Kako je kod crtanja ravnih linija kod djeteta vidljiva kontrola ruke, kod crtanja kvadrata to se ističe još više. Kada crtamo kvadrat slobodnom rukom, možemo primijetiti naglašenost pažnje i namjere da se ta linija vodi u smjeru kako smo si zamislili. Pazimo da linija bude ravna, da je zaustavimo u pravom trenutku, da joj odredimo novi smjer, te tako dok ne spojimo početak i kraj crte i ne dobijemo pravilan oblik. U tome se vidi svjesno htijenje i namjera u izvršavanju te aktivnosti. Na isti način to doživljava i dijete i tako likovnim jezikom potvrđuje kako je postalo svjesno svoje svijesti, iako je govorno ranije usvojilo tu pojavu. Kao i krug, kvadrat i pravokutnik također mogu predstavljati bilo koju stvar, čovjeka, životinju ili cjelinu (Belamarić, 1986).

4.3. Čovjek

Ljudski lik se najčešće pojavljuje u dječjim crtežima, od mlađih uzrasta pa sve do starije djece. Dijete će češćom vježbom sve pravilnije umetati dijelove tijela na crtežu čime oni postaju sve realniji. Svaka će faza u crtanju otkrivati nova znanja i vještine djeteta. Krugovi će opet predstavljati šake i prste na rukama i nogama. Također, djeci je zabavno staviti vlastiti dlan na papir i iscrtavati njegov oblik (Jovičić, 2015).

4.3.1. Djeca u dobi od 2 do 4 godine

Crtež glava - noge predstavlja ljudski lik. Tumačenje simbola glava - noge je to da dijete crta vizualnu prezentaciju sebe sama. Gledamo li od naprijed, vidimo ruke, kao da izlaze iz glave, i noge ispred nas. Možda je glava - noge zapravo ono što dijete zna o sebi, a ne prikaz onoga što stvarno vidi. Kada bi odrasli htjeli načiniti točnu sliku onoga što vide od sebe, dobili bi sličnu sliku (Grgurić i Jakubin, 1996). Nakon stvaranja svog prvog simbola za živa bića, djeca u taj oblik počinju unositi manje krugove za koje se smatra da su to oči. Veliki krug je glava, a linije su ruke i noge te se zbog toga takav čovjek naziva glavonogom. Međutim, krug zapravo ne označava glavu nego cjelovit živi sustav, ni mali krugovi ne označavaju oči nego općenito sposobnost percipiranja (Belamarić, 1987).

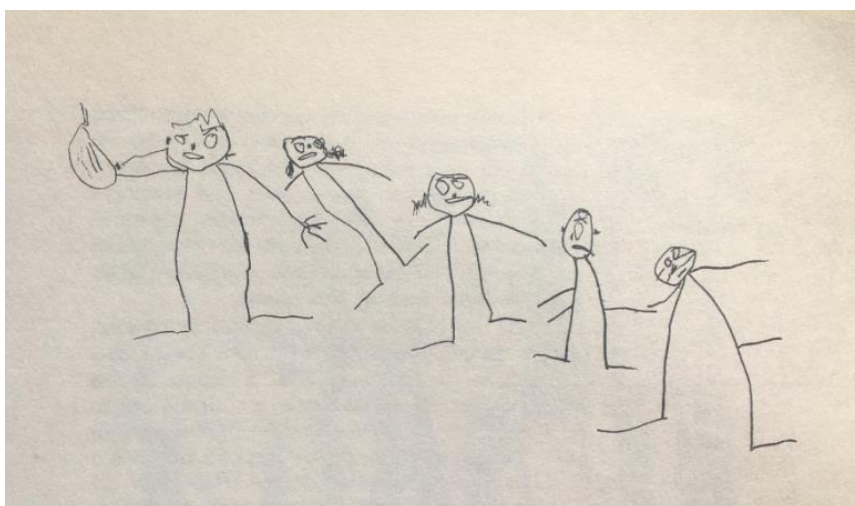

Slika 6. Ljudi u gužvi na križanju

4.3.2. Djeca u dobi od 4 do 5 godina

U ovoj dobi djeca se počinju služiti složenim simbolima. Očito je glava važan dio tijela, jer se u njoj zbivaju događaji kao što su jelo i govor. Oči, nos, usta i uši čine glavu centrom za osjetilnu aktivnost. Ako joj dodamo noge, glava postaje pokretljiva,

a dodajući joj ruke za hranjenje ili hvatanje - imamo funkcionalno biće (Grgurić i Jakubin,1996). Dijete počinje svoju pažnju usmjeravati na dijelove koji tvore neku cjelinu. Krug preuzima značenje glave, a to postaje vidljivo zbog odnosa veličina i oblika nogu koje svojim položajem sugeriraju prisutnost tijela. Nizom nacrtanih oblika dijete ilustrira priču „Djed i repa“. Prva tri oblika su simboli za ljude, a zadnja dva simboliziraju životinje - mačku i miša. Djetetu su u ovoj fazi, kao i u ranijoj, sva živa bića jednaka. Razlika između čovjeka i životinje je u tome da životinji dodaju petu liniju koja simbolizira rep te su drugačije označena lica. U ovoj fazi dijete također počinje unositi razliku u spolu tako da djed ima kratku kosu, a baka i unuka dugu kosu koja visi ispod ušiju (Belamarić, 1987).

Slika 7. „Djed i repa“

4.3.3. Djeca u dobi od 5 do 6 godina

Djeca te dobi idu ka daljnjem unošenju pojedinosti vanjskih vizualnih osobina oblika. Otkrivaju da se oblik može promatrati s više strana i da se strane međusobno razlikuju. Ako gledamo čovjeka sprijeda i sa strane, bitno se razlikuje jer u prvom slučaju vidimo dva oka, a u drugom samo jedno. Budući da je nos važan dio profila djeca ga unose na različite, neočekivane načine. Gledajući po jednom oku dijete svoju figuru zamišlja iz profila, a gledajući po nosu i ustima koji su zapravo pomaknuti malo u stranu, dijete ih vidi sprijeda. U nekim je likovnim radovima profil lica označen i crtanjem kose na

jednoj strani i gledano sprijeda. Tijela ljudi prikazana su onako kako ih dijete vidi i zamišlja s prednje strane (Belamarić, 1987).

Slika 8. Promatranje čovjeka s više strana

4.4. Kuća

Kuća je prostor u kojem se odvija život, a djeca to najbolje prikazuju svojim crtežima (Belamarić, 1987). Kuća je simbol majke i sigurnosti koju ona pruža, kao i dominantnih emocija koje bude u njemu. Djetetova objašnjenja nacrtanog treba pažljivo slušati, postavljati pitanja i usmjeravati (Jovičić, 2015). Mala kuća bez vrata za dijete znači osjećaj odbijenosti i nedostupnosti drugima, dok mala vrata simboliziraju nedopušteni doticaj sa samim sobom. Velika vrata bi označavala da je dijete socijalno dostupno i otvoreno za suradnju. Uočimo li na djetetovom crtežu zatvorene prozore i rolete to nam govori da je dijete povučeno i nerado ostvaruje kontakt s drugim ljudima. S druge strane, ako je dijete željno kontakta i doticaja s drugom djecom i ljudima na njegovoj kući dalo bi se uočiti puno prozora (Radulović i Vrsaljko, 2013).

4.4.1. Djeca u dobi od 2 do 4 godine

Za djecu te dobi kuća postaje mikrosvijet ispunjen oblicima koju ne čine samo zidovi, nego sadržaj življenja u njoj. Svaki se oblik, odnosno predmet u kući predstavlja krugom. Tu dijete najprije uočava razlike među oblicima, to su razlike u veličini. Veći krugovi predstavljaju veće predmete, a manji krugovi manje predmete. Nadalje dijete uočava odnose među oblicima tako da u veliko oblike stavlja male oblike, pored velikih predmeta stoje manji i dr. Dok dijete crta vibrirajuće linije zamišlja da radi, sjedi, spava, igra se na tim oblicima (Belamarić, 1987). Simboli nisu toliko sredstvo komunikacije s vršnjacima i odraslima, koliko komunikacija sa samim sobom. Djeca ponekad sa sobom razgovaraju dok slikaju, kao da razgovaraju s objektima koje slikaju (Grgurić i Jakubin, 1996).

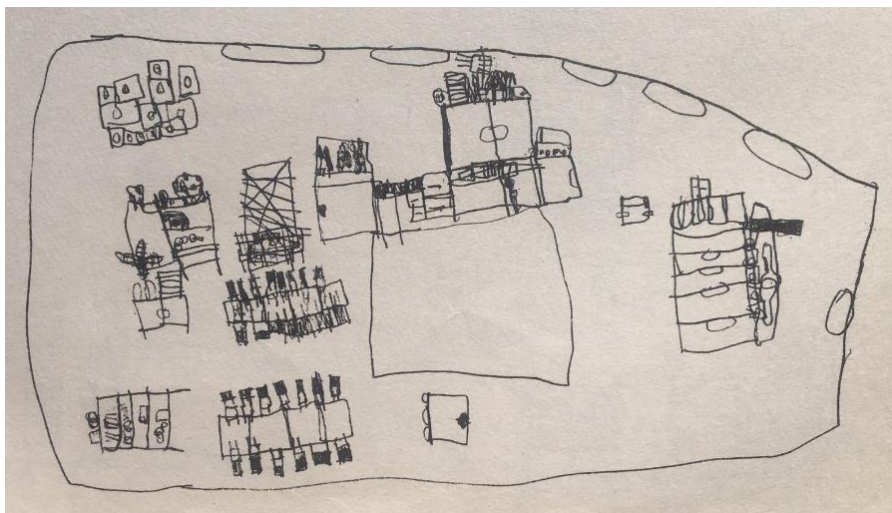

Slika 9. Kuća - mikrosvijet ispunjen oblicima

4.4.2. Djeca u dobi od 4 do 5 godina

U ovoj dobi dijete jasno označava četiri zida koji okružuju prostor. Ovalni oblici uz gornju liniju predstavljaju prozore, a jedan krug na desnoj strani označava vrata. Na sredini prostorije nacrtan je tepih, a oko njega su postavljeni ormari i police. S ciljem da se ti oblici dobro vide, dijete ih je poleglo u ravninu papira. Stolovi su zamišljeni da

se vide odozgo, a stolice pored njih također polegnute u ravninu papira. Djeca te dobi postaju svjesna da na plohi papira nedostaje još jedan smjer koji postoji u prostoru, pa ako žele nešto nacrtati što zahtjeva tri smjera - dimenzije, moraju se snaći i prilagoditi onome što omogućuje ploha papira (Belamarić, 1987). Ne smijemo zaključivati prerano kada kao odrasli vidimo prepoznatljive forme da je dječji pokušaj realizma loša imitacija stvarna svijeta, moramo biti oprezni (Grgurić i Jakubin, 1996).

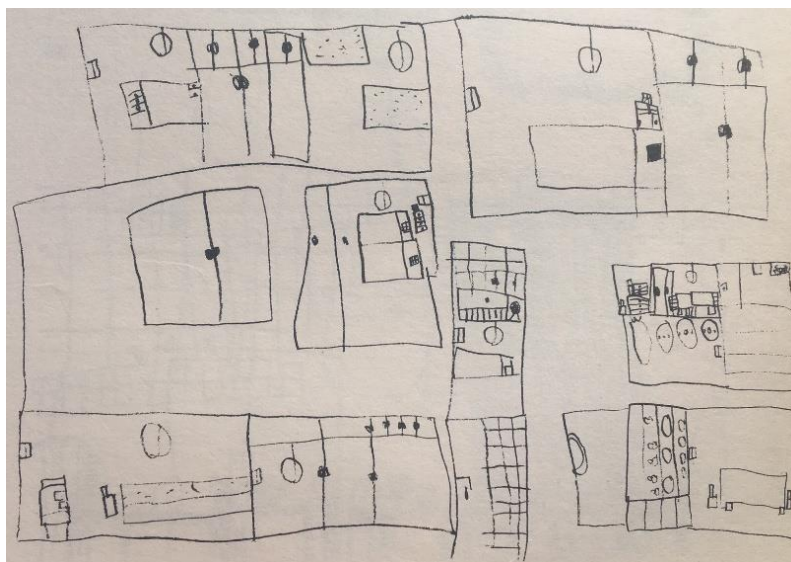

Slika 10. Kuća s zidovima koji opkoljavaju prostor

4.4.3. Djeca u dobi od 5 do 6 godina

Svaki se objekt ili osoba prikazuje kao posebnost. Unutar prostora odvojeni dijelovi su prikazani u međusobnu odnosu (Grgurić i Jakubin, 1996). Dijete je u ovoj dobi svjesno da kuće ili stanovi imaju više prostorija. S donje strane nalazi se ulaz, a iznad i oko ulaza dijete postavlja puno soba. Svaku sobu predstavlja kao zaseban prostor ispunjen različitim predmetima i obaveznom svjetiljkom. Djetetu je bitno da sve sobe pripadaju jednoj cjelini koju ponekad označuje povezivanjem vanjskih linije, odnosno zidova (Belamarić, 1987).

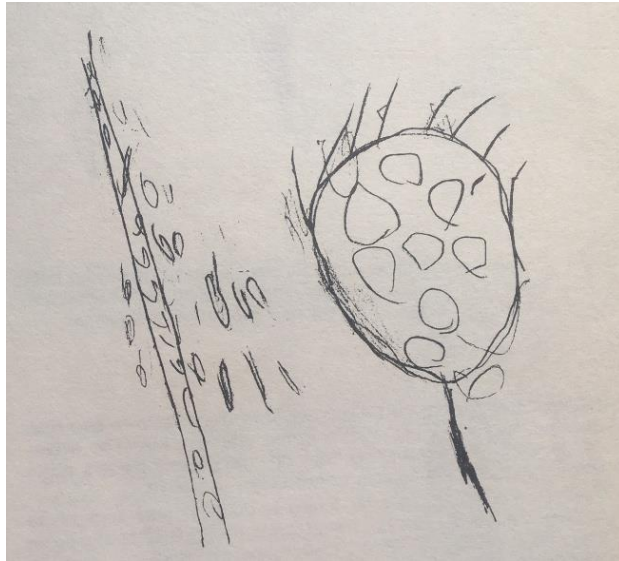
Slika 11. Organizacija prostora - više prostorija u kući ili stanu

4.5. Drvo

Drvo je jedan od najčešćih oblika koji djeca crtaju uz ljude i životinje. Djeca najmlađe dobi poimaju ga na isti način kao i ostale žive oblike i to izražavaju linijama (Belamarić, 1987). Neki od simbola koji označavaju drvo, a možemo ih uočiti u dječjim crtežima su: voće koje pada označava dječji osjećaj odbačenosti, malo i veliko drvo, malo predstavlja ovisnost o majci, osjećaj izoliranosti i bespomoćnosti, a veliko drvo predstavlja potrebu za dominacijom. Drvo nacrtano na vrhu nekog brda označava djetetovu izoliranost, a prenaplašeni korijeni u dječjim crtežima predstavljaju izoliranost (Radulović, Vrsaljko, 2013).

4.5.1. Djeca u dobi od 2 do 4 godina

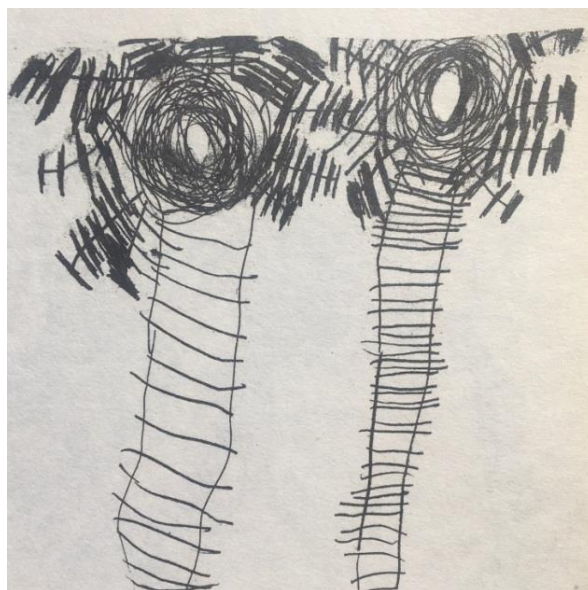
Kada dijete otkrije krug, počinje primjenjivati taj simbol i na drveće. Na zadebljanoj liniji debelo je nasaden krug koji označava krošnju. Iz krošnje izrastaju grane. U krošnji se nalaze mali krugovi koji simboliziraju lišće. Drvo na lijevoj strani crteža, simbol je crteža s kojeg pada lišće, to označava nešto raniju razvojnu fazu u kojoj neka djeca istim simbolom izražavaju svoje poimanje čovjeka (Belamarić, 1987).

Slika 12. Drvo - padanje lišća i krošnja

4.5.2. Djeca u dobi od 4 do 5 godina

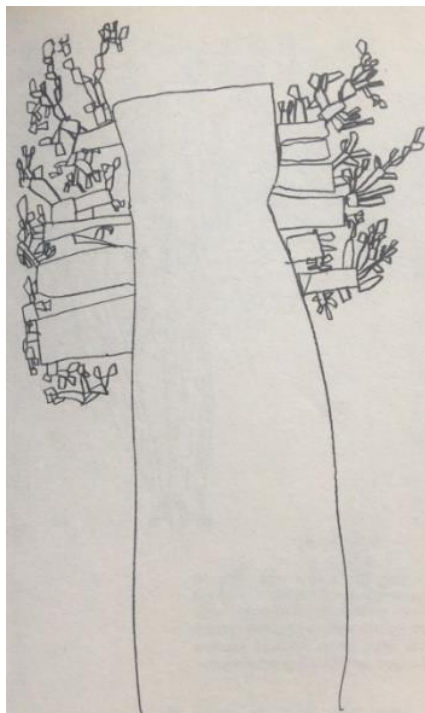
U ovoj dobi dijete prikazuje kako drvo raste. To znači da se nakon nekog vremena izduži za određeni dio u visinu, a to se stalno i kontinuirano ponavlja. Dijete to izražava nizom poprečnih linija po cijeloj visini debla. Kruženje linija u središtu krošnje izražava djetetov doživljaj žive snage drveta, središta iz kojeg se u prostor šire grane. Zadebljane poprečne linije na granama simboliziraju lišće (Belamarić, 1987).

Slika 13. Drvo koje raste

4.5.3. Djeca u dobi od 5 do 6 godina

Djeca u ovoj dobi gotovo uvijek crtaju deblo kao samostalan dio drveta. Na crtežu je srednja ravna linija ovjenčana i kružićem treperavim linijama koje oživljavaju grane te istodobno znače njihov rast i lišće. Na vrhu svakog oblika dijete crta širenje grana. Iz vrha stabla grane rastu prema gore, dolje i u stranu što znači da grane rastu okolo (Belamarić, 1987).

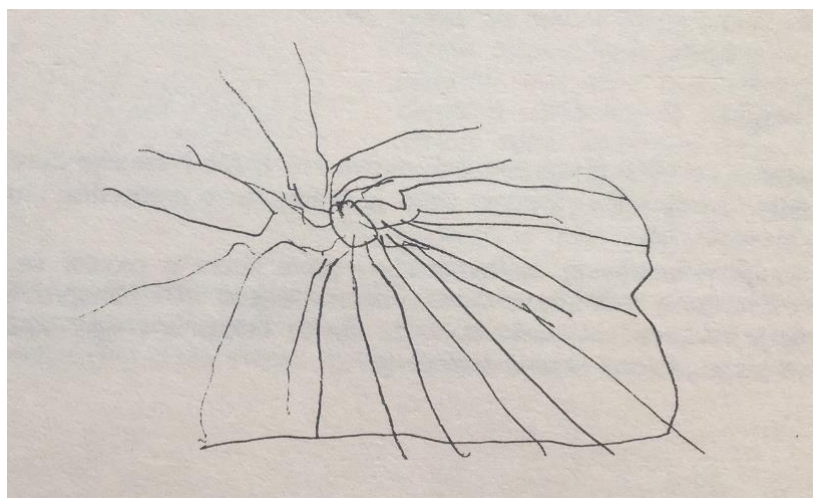
Slika 14. Drvo

4.6. Sunce

Sunce predstavlja oca. Ono može biti u centru crteža i sve obasjavati, ili se krije iza oblaka, ili ga uopće nema. To nam sve govori puno o komunikaciji i stavu djeteta prema roditeljima (Jovičić, 2015).

4.6.1. Djeca u dobi od 2 do 4 godine

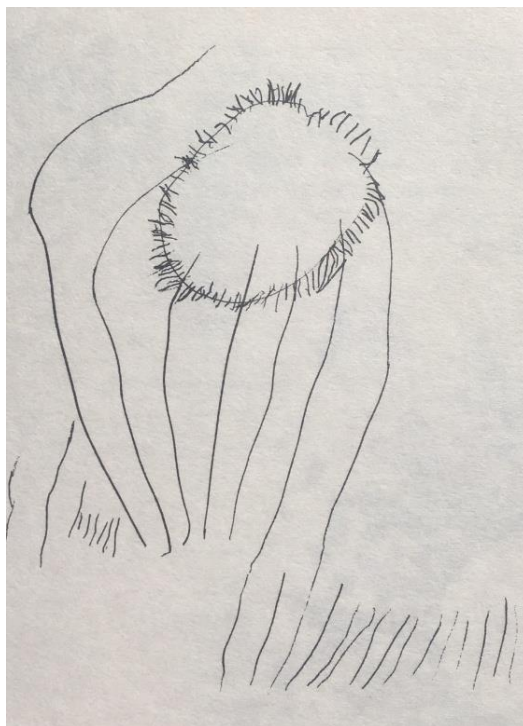
Najmlađa djeca i o Suncu govore putem kružećih linija i spirala. Zrake Sunca obično su kratke, ali ovo dijete crta vrlo duge zrake, koje se s jedne strane spuštaju u neograničen prostor, a s druge ih ograničava jedna savijena linija koja označava zemlju. Dijete tu govori da se zrake zaustavljaju na punim i čvrstim oblicima. To nas upućuje na moguća originalna viđenja djece (Belamarić, 1987).

Slika 15. Krug kao simbol Sunca

4.6.2. Djeca u dobi od 4 do 5 godina

Dijete razvija fiksacije koje karakteriziramo kao šablone. Zapravo, šablone koče stvaralački čin djeteta tako što dopuštaju stalno ponavljanje oblika. Najčešće šablone su - kuća, sunce, cvijet i sl. Kod djeteta treba, koliko se to može, izbjeći šabloniziranje (Grgurić i Jakubin, 1996). Dijete uz rub kruga, odnosno Sunca, pažljivo crta crticu do crtice. Djeca obično kada rade prema shemi crtaju površne linije, ali u ovom crtežu se vidi djetetovo uvjerenje i donekle izvorno viđenje. Također, crta i duge linije koje izlaze iz Sunca i spuštaju se na nizove crtica za koje dijete kaže da su trava. Time dijete pokazuje svoje poimanje Sunčevih zraka na zemlju (Belamarić, 1987).

Slika 16. Dolazak Sunčevih zraka na zemlju

4.6.3. Djeca u dobi od 5 do 6 godina

U ovoj fazi dijete izražava svoje vlastito iskustvo, ali ne pokušava fotografski reproducirati oblik što ga vidi. Dok crta, dijete ne reproducira, ono stvara, rekreira svoj doživljaj, svoj svijet (Grgurić i Jakubin, 1996). Kada dijete odbaci shemu potraži svoje vlastito viđenje nastaje nov oblik. Djeca više ne prikazuju širenje svjetla samo ravnim linijama, nego sve širim kružnicama u raznim bojama koje se kreću oko žutog središta (Belamarić, 1987).

Slika 17. Vlastito viđenje sunca

5. DJEČJE LIKOVNO STVARALŠTVO

Djeca će se stvaralački izražavati i oblikovati uvijek kada im je dana potpuna sloboda da budu ono što jesu, da gledaju na svoj način, da misle svojom logikom, odnosno da imaju pravo na svoje individualno stvaranje i izražavanje. Kada djeca promatraju neku pojavu vanjskog ili unutrašnjeg svijeta, promatraju je na sebi svojstven način i poistovjećuju se s njom, tada će njihova interpretacija biti stvaralačka (Belamarić, 1987).

Prema autorima Herceg, Rončević i Karlavaris (2010.), igra se smatra jednim od najprimjerenijih oblika učenja i poticanja stvaralaštva. Već od 8 mjeseci dijete počinje nešto stvarati, ponekad igračkama, raznim kockicama ili hranom. Dijete nesvjesno zadovoljava svoju potrebu za stvaralaštvom u dobi kad bi mnogi pomislili da je to nemoguće. Djeca stvaraju dijelovima svoga tijela na raznim plohamama kao što je npr. ostavljanje tragova stopala i prstiju u pijesku. To su njihovi prvi stvaralački uradci. Ako im to dopustimo, stvaralaštvo u njima počinje onda kada počnu istraživati svijet koji ih okružuje. Likovna aktivnost zapravo je među onim aktivnostima koje otvaraju različite mogućnosti upoznavanja svijeta i upoznavanja svoje vlastite osobnosti.

Stvaralaštvo u kojem umjetnik, u ovom slučaju dijete, iznosi svoj osobni pečat, je stvaralaštvo kojem se teži. Likovna aktivnost nudi obilje mogućnosti. Kroz te mogućnosti djeca istraživanjem materijala i tehnika mogu izraziti ideje, osjećaje, poglede na svijet (Balić - Šimrak i sur., 2011).

5.1. Komunikacija putem likovnih simbola

Razumijevanje djeteta, osluškivanje njegovih poruka te signala koje šalje putem svog likovnog izričaja, odnosno putem upotrebe različitih simbola, predstavlja ključan motiv komunikacije kroz likovnost. Naime, osim fizičkog, dijete je zainteresirano za svoj emocionalni aspekt. Samim time svoj odnos s likovima iz priče ili iz stvarnog života, dijete ima potrebu izraziti crtežom. Upravo je takav crtež glavni i snažan nositelj poruke odraslima. Dijete je stoga cjelovito biće, odnosno biće koje jednako zanima, kako fizički tako i emocionalni te socijalni aspekt življenja. Veza odgajatelja i djeteta je veza koja ne završava završetkom radnog vremena vrtića stoga upravo je

navedeni odnos građen na posebnoj razini (Vidović, 2015). Kako je dječji crtež vrsta komunikacije između djeteta i odraslog, on u sebi sadrži likovni jezik koji ima svoje simbole, strukturu, funkciju i svoje značenje (Belamarić, 1986).

Učestalo je zapravo mišljenje kako simboli poput sunca sa zrakama, srca ili pak kuće s trokutastim krovom i slično, predstavljaju rezultat siromašnog likovnog izraza, sklonosti kopiranju od vršnjaka i odraslih. Naime, takve stavove je teško prihvatiti onima koji rade s djecom te se susreću s njihovim likovnim radovima na svakodnevnoj bazi (Balić – Šimrak i sur., 2011).

„Stigmatiziranje te redovite i jako rasprostranjene pojave u male djece moglo bi ostaviti teške posljedice na njihov emocionalni razvoj. Dijete zaslužuje da se njegovi trenutačni interesi poštuju i toleriraju jer oni nipošto nisu toliko štetni da bi bili nedopustivi.“ (Balić – Šimrak i sur., 2011:157)

Ukoliko se uključi malo više te se promotri navedena pojava kao fenomen koji se može objasniti i na druge načine, ustanovljava se kako se ovdje radi o zgusnutim likovnim znakovima, odnosno simbolima ili sažetom komunikacijom kojom dijete šalje određene poruke. Primjerice srce predstavlja ljubav, kuća predstavlja toplinu doma, cvijet predstavlja ljepotu te slično. Naime, upravo je slikovno pismo jedan od najstarijih oblika sustavnog zapisivanja misli i događaja. Upravo je čovjek kao dio svog okvira vjerovanja razvio vrlo opsežan rječnik znakova te simbola. Različiti sustavi simbola susreću se u brojnim područjima svijeta. Čovjek je taj koji ima sklonost prema stvaranju simbola, odnosno nesvjesno pretvara objekte ili pak oblike u simbole. Može se utvrditi kako su ti fenomeni karakteristični čak i za djetinjstvo, odnosno još od najranijeg dječjeg doba i dijete traži putove komuniciranja te poseže za slikovnim simbolima da pošalje poruku, odnosno da opiše emociju (Balić - Šimrak i sur., 2011).

5.2. Motivacija

Kod djece imamo takav efekt da se sama inspiracija dobiva iznenada i povezana je s oduševljenjem. Ovdje je riječ o nečemu na što se ne može utjecati sasvim direktno, nego indirektno. Riječ je o motivaciji koja se krije u pružanju prostora, vremena i

dostupnosti materijala. Ovdje djeca svoje ideje i inspiracije mogu realizirati (Balić - Šimrak i sur., 2011).

„Motiv pokreće pojedinca na neku djelatnost. Motiv je pokretačka snaga određene aktivnosti. Dok je instinkt ili nagon biološki uvjetovan, motiv je primarno psihička pojava i omogućuje stalni psihički razvoj djeteta.“ (Herceg i sur., 2010:73)

Motivaciju čine kognitivni procesi, ali u većoj mjeri emocionalni, jer se potreba doživljava kao određeni osjećaj (Herceg i sur., 2010). Motivacija u vrtiću i u likovnoj umjetnosti može biti sastavni dio uvođenja u aktivnost. Uvod u samu tematiku ima ključnu ulogu, a cilj mu je zainteresirati djecu za sudjelovanje (Balić - Šimrak i sur., 2011).

Pokretanje motivacije kod djece prije svega ovisi o uvjerenju odgojitelja. Stvaralački poticaji nastaju odgovarajućim razgovorima između odgojitelja i djece. Načini razgovora mogu biti vedri i veseli ili ozbiljni i ilustrativni ovisno o ideji likovnog rada. Srž prvih poticaja sastoji se od stvaranja što zanimljivijih glazbenih, poetskih ili nekih drugih izričaja koji pobuđuju ideje i osjećaje djece. Takve poticaje djeca rado prihvaćaju (Herceg i sur., 2010).

6. DJEČJI CRTEŽI

Dječji crtež je sredstvo kojim upoznajemo djetetov svijet i njegovu svijest te je također i sredstvo komunikacije između djeteta i odrasle osobe. Dječji su crteži prepuni poruka koje nam dijete šalje, a te poruke sadrže spoznaje o životu i svijetu koje dijete otkriva. Osim što nam dijete nesvjesno putem svog crteža šalje poruke, tako nam nesvjesno govori o svom razvoju, svojim emocijama, određenim doživljajima, shvaćanjima, a ujedno i o nedostacima i poteškoćama koje su prisutne. Dijete nam kroz svoj crtež može otkriti dileme koje ga muče, a vezane su za razne događaje iz njegovog života. Bitna oznaka, kako dječjeg crteža, tako i sveukupnog dječjeg stvaralaštva, jest kondenziranost i jednostavnost. Ta se jednostavnost često odraslima čini kao nešto površno i minimalno te se krivo vrednuju dječji crteži. Iz tog razloga bitno je znati važnost njihovog likovnog rada i kako se ono razvija, kako ne bismo donosili krive zaključke (Kroflin i sur., 1987).

Crtežom dijete izražava svoju unutrašnju ili vanjsku stvarnost što nas može usmjeriti na što da obratimo pažnju u radu s pojedinim djetetom. Dijete raznim oblicima likovnog izražavanja prikazuje sadržaje kojima se bavi u svojoj svijesti, no njima isto tako osnažuje svoje sposobnosti percipiranja, poimanja, predočavanja, kao i sposobnosti oblikovanja i stvaranja. Kroz razvoj djetetovog likovnog izražavanja može se pratiti odvijanje više procesa, kao što su: razvoj fine motorike ruke, šake i prstiju, stjecanje znanja o okolini te razvoj djetetovih potreba. Crtež djeteta komunikacijsko je sredstvo koje djetetu služi kako bi neku svoju ideju približilo svijetu oko sebe, bilo roditelju, odgojitelju ili nekoj drugoj odrasloj osobi (Balić - Šimrak, 2010).

6.1. Pojavnost slikovnih simbola u dječjim likovnim radovima

Dječji likovni radovi su tip likovnih radova koji prikazuju dječju maštu, dječje snove, stavove i želje. Upravo kroz njih može se saznati puno detalja o samome djetetu. Djeca su ta koja spontano slikaju ono što osjećaju u određenome trenutku te stoga nije nužno da odrasli prepoznaju što to zapravo djetetov rad prikazuje. Naime, poznato je kako već sasvim mala djeca započinju crtati i to prije nego li nauče čitati ili pisati. Samim

time jasno je kako djeca crtanje zamišljaju kao igru. Dijete opaža svijet oko sebe i na taj način uči o njemu.

Dječji crteži su raznovrsni, a odgojitelj je taj koji potiče kreativnost djece. Primjerice, ukoliko se za zadatak daje djeci prikazati ljubav, oni će naslikati srce s obzirom da za njih ljubav simbolizira znak srca (slika 18).

Slika 18.

Izvor: Šimrak-Balić, A., Šverko, I., Županić BeniĆ, M. (2011.): „U prilog holističkom pristupu kurikulumu likovne kulture u ranom odgoju i obrazovanju“, Umjetničko djelo u likovnom odgoju i obrazovanju, str. 51-61

Likovni izraz djece nije uvijek prepoznatljiv u određenoj temi s obzirom da se govori o dječjim sposobnostima te se njihov tijek misli daleko razlikuje od tijeka misli odraslih. Jasno je kako odgojitelji često ne uzimaju u obzir navedenu činjenicu te stoga radove na kojima se ne može raspoznati određena tematika kategoriziraju kao radove koji nisu dobri (Balić – Šimrak i sur., 2011).

Na taj način dijete dobiva jasnu poruku kako ne treba prikazivati svoje mišljenje što ni na koji način nije dobro. Djeca trebaju crtati ono što žele, a odgojitelj je taj koji bi trebao biti upoznat sa svim fazama dječjeg likovnog razvoja (Brešan, 2008). Za razliku od odrasle osobe, dijete je to koje više razumije te intuitivno osjeća. Samim time njegova spoznaja kao i vizija svijeta na neki unutarnji način je nešto prisnija i izvornija.

Dijete je to koje ne raspolaže s velikim brojem činjenica niti je njegovo znanje veliko, ono je prožeto samo maštom i emocijama. Upravo iz tog razloga dječji oblik izražavanja ima poseban i specifičan likovni senzibilitet (Bondulić, 1982).

7. ZAKLJUČAK

Djeca mlađe dobi izražavaju se na sebi svojstven način. Ovdje govorimo o izražavanju govorom, glazbom, ali i samom likovnom izražavanju koji je karakterističan za likovnu kulturu. Likovno istraživanje u ranom djetinjstvu praćeno je motiviranjem simbolima u vrtićkoj dobi. Primjerice, kako bi prikazali motiviranje simbolima, sam spomen „ljubavi“ kod djece će vizualizirati sliku srca, ili pak ukoliko se govori o „kasicu“ djeca će zamisliti „kasicu prasicu“ odnosno sliku svinje. Upravo ovo je jedan od primjera kako se djeca motiviraju simbolima, odnosno kako određena stavka djeci znači određeni simbol. Gotovo da je 90% visoka šansa da će djeca upravo na ovaj način prikazati kasicu u koju stavljaju svoju ušteđevinu ili pak već spomenuti simbol ljubavi. Ono što je značajno za ovo doba stvaralaštva djece je sama okosnica između mašte i realnosti. Svakako je vrlo važno napomenuti kako je mašta, kod djece mlađe dobi, glavni okidač, odnosno pokretač njihovog stvaralaštva. Motiviranje simbolima u ovom slučaju, svakako djeluje mnogo zanimljivije od ostalih metoda motivacije, a ono što je najbitnije, prilagođeno je djeci mlađeg uzrasta i daje rezultate, tj. povratne informacije. Uz ovakve oblike likovnog stvaralaštva potiče se i razvija, psihomotorička vrijednost, baš kao i intelektualna te estetska. Upravo ovo je cilj likovne kulture!

Imaginacija je kod svakog čovjeka različita i to je ono što likovnu kulturu čini posebnom kao i samu metodiku korištenja simbola kao pokretača likovnog stvaralaštva. U jednom svom dijelu imaginacija ostaje zauvijek nepoznata dimenzija ljudskog uma. Ovime uviđamo da je čovjek misaono biće koje je sposobno stvarati nestvarno. Imaginacija je vid vizualnog mišljenja, ona nije ograničena okvirom realnosti. Potrebno ju je poticati i razvijati tijekom života, poglavito u predškolskom razdoblju, ali i u budućnosti. Djeca upravo imaginacijom stvaraju simbole koji za njih označavaju određene stavke.

8. LITERATURA

1. BALIĆ ŠIMRAK, A. (2010.) Predškolsko dijete i likovna umjetnost. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*. Vol.16-17. (broj 62-63/prosinac). str. 2-8., Dostupno na - <http://hrcak.srce.hr/124737> (Pristupljeno: 12.09.2018.)
2. BALIĆ, ŠIMRAK, A., MARKULIN, V., PERUS, M. (2011). *Komunikacija putem slikovnih simbola i njena pojavnost u dječjim likovnim radovima*.
3. BELAMARIĆ, D. (1986). *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga.
4. BELAMARĆ, D. (1987). *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga
5. BONDULIĆ, V. (1994). Razvoj djetetove samostalnosti likovnim izrazom. *Umjetnost i dijete*. No. ½, Vol. 16, str. 63-76
6. BREŠAN, D. (2008). *Dječja likovna kreativnost*. Zagreb, Profil
7. GRGURIĆ, N., & JAKUBIN, M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik*. Educa.
8. HERCEG, L., RONČEVIĆ, A., KARLAVARIS, B. (2010). *Metodika likovne kulture u djece rane i predškolske dobi*. Zagreb, ALFA d.d.
9. JOVIČIĆ, M., TSITSIVAS, V. (2015). Analiza dječjeg crteža. Dostupno na - <http://www.roditelji.hr/vrtic/analiza-djecjeg-crteza/> (Pristupljeno: 10.9.2018.)
10. KARLAVARIS, B. (1988); *Metodike likovnog odgoja 2, Grafički zavod Hrvatske*
11. KROFLIN, L., NOLA, D., POSILOVIĆ, A., SUPEK, R. (1987). *Dijete i kreativnost*. Zagreb: Globus.
12. NOVINC, K. (2014). *Komunikacija putem znakova*. Dostupno na - <http://www.istrazime.com/ergonomijska-psihologija/komunikacija-putem-znakova/> (Pristupljeno: 8. 9.2018.)
13. SKUPINA AUTORA (2010). *Znakovi i simboli, slikovni vodič kroz njihovo podrijetlo i značenje*. Zagreb, Profil
14. VIDOVIĆ, V. (2015). Dječji crtež kao komunikacijsko sredstvo djeteta i odraslog. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*. Vol. 21, No. 79
15. Vrsaljko, J., Radulović, T. (2013). Što nam govori djetetov crtež? Dostupno na - <http://www.roditelji.hr/vrtic/sto-nam-govori-djetetov-crtez/> (Pristupljeno: 10.9.2018.)

16. ŠIMRAK-BALIĆ, A., ŠVERKO, I., ŽUPANIĆ BENIĆ, M. (2011). *U prilog holističkom pristupu kurikulumu likovne kulture u ranom odgoju i obrazovanju. Umjetničko djelo u likovnom odgoju i obrazovanju*

9. POPIS SLIKA

Slika 1. Dječji uradak (2 god. 5 mj.), pravolinijsko šaranje (izvor: Herceg i sur., 2010;53)

Slika 2. Dječji uradak (3 god), kružno šaranje (izvor: Herceg i sur., 2010;53)

Slika 3. Dječji uradak (3 god. 7 mj.) glavonožac (izvor: Herceg i sur., 2010;53)

Slika 4. Dječji uradak (6 god. 5 mj.)razvijena shema (izvor: Herceg i sur., 2010;54)

Slika 5. Dječji uradak (4 god.), početak prikaza prostora razbacano (izvor: Herceg i sur., 2010;54)

Slika 6. Ljudi u gužvi na križanju (izvor: Belamarić, 1997; 55)

Slika 7. „Djed i repa“ (izvor: Belamarić, 1997; 67)

Slika 8. promatranje čovjeka s više strana (izvor: Belamarić, 1997; 77)

Slika 9. Kuća – mikrosvijet ispunjen oblicima (izvor: Belamarić, 1997; 123)

Slika 10. Kuća s zidovima koji opkoljavaju prostor (izvor: Belamarić, 1997; 129)

Slika 11. Organizacija prostora – više prostorija u kući ili stanu (izvor: Belamarić, 1997; 131)

Slika 12. Drvo – padanje lišća i krošnja (izvor: Belamarić, 1997; 103)

Slika 13. Drvo koje raste (izvor: Belamarić, 1997; 105)

Slika 14. Drvo (izvor: Belamarić, 1997; 111)

Slika 15. Krug kao simbol Sunca (izvor: Belamarić, 1997; 117)

Slika 16. Dolazak Sunčevih zraka na zemlju (izvor: Belamarić, 1997; 119)

Slika 17. Vlastito viđenje sunca (izvor: Belamarić, 1997; 120)

Slika 18. Izvor: Šimrak-Balić, A., Šverko, I., Županić Benić, M. (2011.): „U prilog holističkom pristupu kurikulumu likovne kulture u ranom odgoju i obrazovanju“, Umjetničko djelo u likovnom odgoju i obrazovanju, str. 51-61

IZJAVA

O samostalnoj izradi rada

Izjavljujem da sam ja Mija Miloloža student Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja samostalno provela aktivnosti istraživanja literature i napisala završni rad na temu SIMBOLI I NJHOVO ZNAČENJE U DJEČJIM LIKOVNIM RADOVIMA.

U Zagrebu, 25.9.2018

Mija Miloloža